

Latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas statusa nodrošināšanas likums

1.pants. Likuma mērķis

Likuma mērķis, neskarot fizisko personu tiesības izvēlēties savstarpējo saziņas valodu, ir nodrošināt, ka 2012.gada 18.februāra tautas nobalsošanā pieņemtā lēmuma, ka krievu valoda nav otra valsts valoda, īstenošanu, mazinot ilggadējas rusifikācijas sekas, izskaužot nostiprinājušos praksi ikdienas saziņā darba vidē un pakalpojumu sniegšanā līdztekus izmantot latviešu un krievu valodu, kā arī nodrošināt iespējas visiem Latvijas iedzīvotājiem ikdienā lietot valsts valodu vai apgūt to.

2.pants. Likuma darbība

(1) Likums nosaka papildus nosacījumus valsts valodas prioritārai lietošanai gadījumos, kad atbilstoši Valsts valodas likuma vai uz tā pamata izdoto normatīvo aktu prasībām pieļaujama citu valodu lietošana. Šis likums nav piemērojams tādējādi, ka tas samazinātu valsts valodas lietošanu veidā, kā to nosaka Valsts valodas likums vai tā uz pamata izdotie normatīvie akti.

(2) Likums neattiecas uz:

- 1) gadījumiem, kad ārējais normatīvais akts nosaka personas tiesības uz tulku vai citas valodas lietošanas tiesībām un pienākumu to nodrošināt;
- 2) valodas lietošanu ārkārtējās situācijās, avārijas vai nelaiemes gadījumā vai jebkurā gadījumā, kad jānovērš apdraudējums personas dzīvībai vai veselībai, vai gadījumos, kad novērš vai atklāj noziedzīgus nodarījumus;
- 3) fizisko personu savstarpējo saziņu, tai skaitā gadījumā, kad viena fiziskā persona sniedz pakalpojumu citas personas uzdevumā.

3.pants. Sabiedrībai nozīmīgu komersantu saziņa ar klientiem

(1) Papildus valsts valodai vai līdztekus tai izmantot citu valodu, kas nav Eiropas Savienības oficiālā valoda, ievērojot šā likuma 2.panta otro daļu, šā panta otrā un trešajā daļā un šā likuma 7.pantā noteikto, ir aizliegts valsts vai pašvaldības iestādei vai publiskas personas kapitālsabiedrībai, kā arī šādiem komersantiem:

- 1) sabiedrisko pakalpojumu sniedzējam;
- 2) elektronisko sakaru komersantam;
- 3) maksājumu pakalpojumu sniedzējam patērētājiem;
- 4) kreditēšanas pakalpojumu sniedzējam patērētājiem;
- 5) enerģijas tirgotājam fiziskām personām;
- 6) sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējam;
- 7) dzīvojamo māju pārvaldniekam, kas ir komersants;
- 8) lidostai, autoostai vai dzelzceļa stacijai;
- 9) taksometra pakalpojumu sniedzējam;
- 10) atkritumu savākšanas pakalpojumu sniedzējam.

(2) Šā panta pirmā daļa attiecas arī uz pakalpojumu sniegšanu, izmantojot pakalpojumu sniegšanas brīvību no citas Eiropas Savienības dalībvalsts.

(3) Šā panta pirmajā daļā minētais ierobežojums attiecas uz jebkādu saskarsmi ar fizisko personu kā pakalpojuma saņēmēju vai lietotāju (piemēram, jebkādi uzskates materiāli, aplikācija, tīmekļvietne, internetbanka, portāls, reklāma vai citi paziņojumi, korespondence, līguma teksts, rēķini, plašam klientu lokam adresēti materiāli), izņemot individuālu saziņu starp darbinieku un klientu.

4.pants. Saziņa ar klientiem tirdzniecības vietās

(1) Preču mazumtirdzniecības vietā aizliegts papildus valsts valodai vai līdztekus tai, pārdodot preces vai sniedzot pakalpojumus, izmantot citu valodu, kas nav Eiropas Savienības oficiālā valoda jebkurā no šādiem gadījumiem:

- 1) vizuālā vai skaņas paziņojumā, norādēs tirdzniecības vietā vai ārpus tās;
- 2) jebkurā apmeklētājiem redzamā drukātā materiālā vai interaktīvā vidē;
- 3) tīmekļa vietnē;
- 4) informācijā, ko nosūta klientiem elektroniski vai rakstveidā, ja vien klients atsevišķi rakstveidā iepriekš nav piekritis saņemt informāciju citā valodā papildus vai līdztekus valsts valodai, kas nav Eiropas Savienības oficiālā valoda.

(2) Šā panta pirmā daļa neattiecas:

- 1) uz preces aprakstu un ražotāja iepakojumu;
- 2) tirdzniecības vietā strādājošo darbinieku saziņu ar konkrētu personu individuāli;
- 3) attālinātu preču tirdzniecību;
- 4) ielu tirdzniecību.

5.pants. Papildu noteikumi valodai darba tiesiskajās attiecībās

(1) Ja darba devējs nodarbina vismaz 50 darbiniekus un vismaz pieciem darbiniekam darba devējs pieprasa zināt vai lietot valodu, kas nav Eiropas Savienības oficiālā valoda, vai to uzskata par priekšrocību darba tiesisko attiecību nodibināšanai, darba devējs, pievienojot pamatojumu, par to informē Valsts Darba inspekciju, kā arī sniedz izmaiņas iepriekš sniegtajā informācijā.

(2) Valsts Darba inspekcija publicē savā tīmekļvietnē to darba devēju sarakstu, kuri snieguši šā panta pirmajā daļā minēto informāciju.

(3) Darba devējam ir aizliegts darbiniekam pieprasīt zināt vai lietot tādu valodu darba pienākumu veikšanai, kas nav Eiropas Savienības oficiālā valoda, lai nodrošinātu saziņu, kas minēta šā likuma 3.panta trešajā daļā, 4.panta otrajā daļā vai 6.pantā minētā izņēmuma piemērošanai.

6.pants. Izņēmums no likuma piemērošanas

Valsts valodas centrs, pamatojoties uz iesniegumu, var uz konkrētu gadījumu vai noteiktu laiku atbrīvot personu no šajā likumā noteiktā ievērošanas, ja tas radītu būtisku aizskārumu personas tiesībām vai likumiskajām interesēm vai šā likuma 3.pantā minētajam komersantam vismaz divas trešdaļas klientu (personu, kurām tiek sniegts konkrētais pakalpojums) nav Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi vai Latvijā reģistrētas juridiskās personas.

7.pants. Administratīvā atbildība par likuma pārkāpšanu

Administratīvo atbildību par šā likuma pārkāpšanu piemēro saskaņā ar Administratīvo sodu likumu par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā.

Pārejas noteikums

Ministru kabinets līdz 2025.gada 31.decembrim iesniedz Saeimai izvērtējumu par likumā paredzēto ierobežojumu efektivitāti, kā arī grozījumus Valsts valodas likumā un citos likumos, ar kuriem nosaka pastāvīgus divvalodības ierobežojumus, ja tiek secināts, ka ierobežojumi pilnībā vai daļēji ir nepieciešami arī turpmāk.

Likums stājas spēkā 2023.gada 1.jūlijā.

Likums zaudē spēku 2026.gada 30.jūnijā.

Likumprojekta “Latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas statusa nodrošināšanas likums” anotācija

1. Kādēļ likums ir vajadzīgs

Likumprojekts nepieciešams, lai, atbilstoši Satversmes tiesas 2005.gada 13.maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 1.punktā konstatētajam, nodrošinātu 2012.gada 18.februāra tautas nobalsošanā pieņemtā lēmuma par to, ka krievu valoda nav otra valsts valoda, īstenošanu.

Satversmes tiesa minētajā spriedumā secināja: “Pēc Otrā pasaules kara Latvijā notika PSRS pilsoņu masveida imigrācija un Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvs salīdzinājumā ar pirmskara stāvokli ievērojami mainījās. Tā rezultātā samazinājās latviešu, bet būtiski pieauga cittautiešu, īpaši krievu, baltkrievu un ukraiņu skaits. Piemēram, saskaņā ar Valsts statistikas komitejas datiem 1935.gadā Latvijā pamatnācija - latvieši - bija 77 procenti no visu iedzīvotāju skaita, taču 1989.gadā – pirms Latvijas neatkarības atjaunošanas – latviešu īpatsvars bija vairs tikai 52 procenti. Padomju varas veiktās rusifikācijas politikas rezultātā Latvijā mākslīgi tika radīta īpaša iedzīvotāju grupa – tā sauktie krievvalodīgie iedzīvotāji, par kādiem bija spiesti kļūt arī lielākā daļa citu tautību pārstāvju, piemēram, baltkrievi, ukraiņi un ebreji. [...] Rusifikācija nomāca un iznīdēja ārpus sava etnosa dzīvojošo cilvēku nacionālo apziņu, atņēma spēju aizstāvēt savu nacionālo patību.”

Latvijas Republikas Satversmes kodols ietver normu, ka valsts valoda ir latviešu valoda. Šā likuma mērķis, līdzīgi kā Valsts valodas likumā noteiktais, ir latviešu valodas saglabāšana, aizsardzība un attīstība; latviešu tautas kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana; tiesības brīvi lietot latviešu valodu jebkurā dzīves jomā visā Latvijas teritorijā, kā arī nodrošināt mazākumtautību pārstāvju iekļaušanos Latvijas sabiedrībā.

Ar likumprojektu paredzēts mazināt ilggadējas rusifikācijas sekas, izskaužot nostiprinājušos praksi ikdienas saziņā darba vidē un pakalpojumu sniegšanā līdztekus izmantot latviešu un krievu valodu, kā arī nodrošināt iespējas visiem Latvijas iedzīvotājiem ikdienā lietot valsts valodu vai apgūt to.

Pilsoņu kopums ar konstitucionālo vairākumu 2012.gada 18.februāra tautas nobalsošanā pieņēma lēmumu par to, ka krievu valoda nav otra valsts valoda. Tomēr praktiski, lai arī ir veikti vairāku valsts valodas statusu stiprinošo pasākumi, pēc šī referenduma nav īstenota izteiktā tautas griba – ka divvalodība Latvijā tiek ierobežota un nepastāv arī *de facto* līmenī.

Izvērtējot faktisko situāciju, ir redzams, ka lielāko daļu pakalpojumu lielākie komersanti vienlaikus ar latviešu valodu sniedz arī krievu valodā, lai arī tas notiek saskaņā ar Valsts valodas likuma “burtu”. Tas skar gan atsevišķu publisko pakalpojumu saņemšanu, gan visus nepieciešamos pakalpojumus personas ikdienai (piemēram, maksājumi, komunālie pakalpojumi, iepirkšanās). Latvijā nav nepieciešams zināt valsts valodu, lai izmantotu visus ikdienai svarīgākos pakalpojumus. Savukārt, lai tos nodrošinātu, darba devēji pieprasa zināt krievu

valodu personām, kas to nav apguvušas. Tā rezultātā arī krievu valodā runājošām personām nav arī motivācijas mācīties valsts valodu, ja visus galvenos pakalpojumus tās var saņemt krievu valodā. Ir tikai dabiski, ka persona primāri izvēlēsies pakalpojuma saņemšanu valodā, kas ir viņas dzimtā valoda, ja šāda iespēja piedāvāta. Šāda situācija kopumā veido *de facto* divvalodību, ko valsts pieļauj, pārkāpjot referendumā izteikto tautas gribu.

Likumprojekts neparedz atcelt vai ierobežot tiesības un garantijas, ko paredz, piemēram, Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likums, Civilprocesa likums, Farmācijas likums, Ārstniecības likums, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums, Izglītības likums, Patvēruma likums, vai normatīvie akti, kas paredz, piemēram, pasākumu tulkošanas nodrošināšanu. Šī likumprojekta fokuss ir tieši divu valodu – latviešu un krievu – paralēlas lietošanas ierobežošana noteiktās dzīves jomās, kas visvairāk veicina divvalodības izpausmes un tādējādi neveicina latviešu valodas apguvi tās lietošanai pakalpojumu saņemšanai.

Likumprojekts regulē tādu valodas lietošanu, kad pakalpojuma saņemšanai informāciju sniedz divās valodās – latviešu un krievu. Piemēram, tirdzniecības vietā papildus uzrakstam latviešu valodā ir atrodams uzraksts arī krievu valodā vai tīmekļvietne ir divās valodās, korespondence pakalpojuma saņēmējiem ir uz vienas lapas puses latviešu, uz otras – krievu valodā. Piemēram, publisku paziņojumu tirdzniecības vietā atskaņo gan latviešu, gan krievu valodā neatkarīgi no laika nobīdes starp tiem. Piemēram, maksājumu uzdevumu veidlapās nav paralēli jālieto krievu un latviešu valoda.

Likumprojekts neliedz pakalpojuma saņemšanas vietā ar klientu sarunāties arī krievu valodā vai adresēt klientam korespondenci personīgi krievu valodā, ja klients ir uzdevis jautājumu krievu valodā.

Likumprojekts paredz arī to, ka lielākie darba devēji, kas pieprasa krievu valodas zināšanas, ir zināmi sabiedrībai, lai personas varētu laikus novērtēt to, kad un kā tiem var tikt prasīts krievu valodu. Šāda informācijas atklāšana ir vērsta uz to, lai atturētu pieprasīt krievu valodas zināšanas “pēc ieraduma” un dotu iespēju potenciālajiem darbiniekiem būt pārliecinātiem, ka viņiem šāda prasības netiks izvirzīta, un iepazīties ar šādu darba devēju sarakstu. Fizisko personu datu apstrāde nav paredzēta, jo tiek atklāts tikai juridiskās personas nosaukums.

Likumprojekts paredz arī iespēju noteikt izņēmumus no likumprojekta piemērošanas, ja tas būtiski negatīvi ietekmētu fiziskas personu tiesības. Lēmums pieņemams konkrētos faktiskos apstākļos. Tāpat šo lēmumu var pieņemt, ja kāda juridiskā persona pierāda, ka, lai arī tā ir reģistrēta Latvijā, tā tomēr faktiski pakalpojumu sniedz pārrobežu ietvaros.

Likumprojekts piemērojams arī tad, ja papildus valsts valodai lieto kādu no ES valodām, un tad papildus šīm abām valodām tiek lietota krievu valoda.

Likumprojekts varētu ierobežot komersantu Satversmes 105.pantā paredzētās tiesības sniegt pakalpojumu valodā, kādā tie vēlas. Likumprojekts neierobežo fiziskas personas tiesības lietot valodu vai mazākumtautību tiesības, kas paredzētas

Satversmes 114.pantā. Satversme neparedz personai tiesības saņemt privātu vai publiski pakalpojumu krievu valodā.

Likumprojektam ir Satversmes 116.pantā noteikts leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība un sabiedrības drošība un labklājība, garantējot visām personām Satversmes 4.pantā noteikto. Izraudzītais risinājums – divu valodu lietošanas ierobežošana – ļauj sasniegt leģitīmo mērķi, proti, nodrošināt valsts valodas lietošanu, mazinot rusifikācijas sekas, jo nosaka, kad krievu valodu paralēli lietot nedrīkst, tādējādi nodrošinot, ka valsts valodas lietošana faktiski nav fikcija. Faktiskā situācija ir pierādījusi, ka alternatīvi risinājumi nedarbojas. Proti, valsts valodas un krievu valodas paralēla lietošana, kas ir bijusi pieļauta, faktiski noved pie tā, ka realitātē lieto krievu valodu, un tas nonāk pretrunā ar Satversmes 4.pantu. Vērtējot balansu starp indivīda tiesību ierobežojumu un sabiedrības ieguvumu, jāņem vērā sekojošais. Pirmkārt, likumprojekts neierobežo ģimenes valodu vai fizisko personu savstarpējo saziņas valodu. Otrkārt, likumprojekts neliedz klientu apkalpot krievu valodā. Treškārt, likumprojekts saglabā īpašās garantijas, kas noteiktas citos likumos, piemēram, tiesvedībai, patvērumam, farmācijā, kā arī paredz individuāla izņēmuma iespējas. Ceturtkārt, likumprojekts ir terminēts laikā, lai izvērtētu, kādā apjomā to turpināt pēc termiņa beigām. Līdz ar to likumprojekts atbilst samērīguma principam.

2. Kāda var būt likuma ietekme uz sabiedrības un tautsaimniecības attīstību

Satversmes ievadā noteikts, ka 1918.gada 18.novembrī proklamētā Latvijas valsts ir izveidota, (...) lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem.

Kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas Latvijas valsts nav spējusi pilnībā izpildīt Satversmes ievadā noteikto, proti, nodrošināt apstākļus, lai latviešu valoda un kultūra pastāvētu un attīstītos cauri gadsimtiem. Lai arī šajā jomā ir pieņemti būtiski normatīvi akti, un 2012. gada 18. februāra tautas nobalsošanā Latvijas tauta ir skaidri paudusi, ka vienīgā valsts valoda Latvijā ir latviešu, ikdienā situācija ir savādāka. Piemēram, joprojām daļa komersantu pie klientiem publiski vēršas latviešu un krievu valodās, kā arī pieprasa krievu valodas zināšanas no saviem darbiniekiem. Situācijā, kad latviski runājošs jaunietis meklē iespējas uzsākt nodarbinātību, bet viņam nav krievu valodas zināšanu, pat vērojama šādas iedzīvotāju daļas diskriminācija attiecībā pret to iedzīvotāju grupu, kas izglītību ieguvusi mazākumtautību valodas (krievu valodas) izglītības programmā, vai ģimenē runā krieviski.

Lai arī paredzams, ka pašreiz Saeimā izskatīšanā esošie grozījumi Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā šo problēmu ilgākā termiņā vismaz daļēji novērstu, nepieciešama nekavējoša rīcība arī plašākā jomā.

3. Kāda var būt likuma ietekme uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem

Likumprojekts šo jomu neskar. Iestādēm un publiskas personas kapitālsabiedrībām nebūs jāuztur informācijas sadaļas krievu valodā, tērējot tam finanšu līdzekļus, ja vien to neprasa kāds cits likums.

4. Kāda var būt likuma ietekme uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu

Paredzēts, ka, lai novērstu esošos draudus latviešu valodai, likums ir spēkā ar ierobežotu termiņu – trīs gadus. Projektā paredzēts, ka Ministru kabinets pusgadu pirms likuma spēkā esamības termiņa beigām iesniedz Saeimai izvērtējumu par likumā paredzēto ierobežojumu efektivitāti, kā arī grozījumus Valsts valodas likumā un citos likumos, ar kuriem nosaka pastāvīgus divvalodības ierobežojumus, ja tiek secināts, ka ierobežojumi pilnībā vai daļēji ir nepieciešami arī turpmāk.

Papildus nepieciešams izstrādāt grozījumus Administratīvo sodu likumā par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā, lai paredzētu administratīvo atbildību par šā likuma normu pārkāpumiem.

Līdz ar to pēc pārejas perioda beigām regulējums tiks kodificēts vienā likumā – Valsts valodas likumā, ja tiek secināts, ka paredzētie risinājumi ir efektīvi.

5. Kādām Latvijas starptautiskajām saistībām atbilst likumprojekts

Likumprojekts atbilst valsts noteiktajiem izņēmumiem, ratificējot Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību.

6. Kādas konsultācijas notikušas, sagatavojot likumprojektu

Konsultācijas nav notikušas.

7. Kā tiks nodrošināta likuma izpilde

Likuma izpilde tiks nodrošināta ar jau esošo institūciju palīdzību. Jaunas institūcijas netiek radītas.